

En god placering af gamle gravminder

Af Mette Fauerskov

Kirkegårds konsulent i Ribe Stift, Møller & Fauerskov Landskabsarkitekter

”Hvad skal vi stille op med de bevaringsværdige gravminder?” er et spørgsmål, der rejses på rigtig mange kirkegårde. Uanset, om de bevaringsværdige gravminder er udpeget af det lokale museum, om der på provstesyn er foretaget endelig registrering af gravminderne, eller om der på kirkegården findes en blandet samling af gravminder, som muligvis er bevaringsværdige, men som endnu ikke er vurderet af museet, opstår spørgsmålet om, hvordan gravminderne bedst kan placeres og præsenteres.

Fokus er her primært på de mindre kirkegårde, hvor der er tilstrækkelig eller overskydende plads til begravelser, og hvor der derfor er plads nok til de bevaringsværdige gravminder.

Gravminder, der står på deres oprindelige plads

Et fornemt eksempel på gamle tuegravsteder med jernkors og gitter på Thorstrup Kirkegård, Ribe Stift.
Foto: Mette Fauerskov.

Nogle af de bevaringsværdige gravsten findes heldigvis stadig på deres oprindelige plads på det sted, hvor den døde er begravet, og hvor gravminder naturligt giver mening. Selv om hele gravstedet ikke er bevaringsværdigt, findes der fine eksempler, hvor hele gravstedet med en tidstypisk indretning og beplantning er bevaret og indgår i kirkegårdsanlægget side om side med de gravsteder, der er i brug. Det har stor kulturhistorisk betydning og æstetisk værdi, at der fortsat værnes om disse gravsteder, der er med til at forankre kirkegården i den historiske tid. Derfor bør gravminder, der er udpeget som bevaringsværdige, blive stående på deres gravsted, selv om loven om registrering af bevaringsværdige gravminder fra 1987 blot kræver, at de forbliver på kirkegården.

Gravsted i stille og forfinet forfald, der harmonerer med kirkegården, der har et udtryk som i begyndelse af 1900-tallet. Rolsø Kirkegård, Århus Stift.
Foto: Anne Marie Møller.

Gravminder, der er flyttet fra deres oprindelige plads

En søgning efter gode eksempler, der kan inspirere til, hvordan bevaringsværdige gravminder, der er flyttet fra deres oprindelige plads kan placeres, har givet forbløffende få

Velbevaret gravsted med klassisk beplantning i en forenklet og stramt styret form. Jelling Kirkegård, Haderslev Stift. Foto: Mette Fauerskov.

Bevaringsværdige gravminder, der står på det oprindelige gravsted omgivet af en beplantning, der er almindelig på kirkegårdene i dag, og hvis volumen harmonerer med gravminderne. Malling Kirkegård, Århus Stift. Foto: Mette Fauerskov.

Enkel og harmonisk opstilling med en fremtrædende placering ved kirkens nordmur, der danner ryg for stenene. Egå Kirkegård, Århus Stift. Foto: Mette Fauerskov.

En lille gruppe ensartede gravminder med en diskret placering ved østdiget på Tved Kirkegård, Århus Stift. Foto: Mette Fauerskov.

resultater. Eksempler, hvor gravminderne er placeret i en form for opmagasinering, er der mange af. Men gode eksempler er der desværre langt imellem.

Når bevaringsværdige gravminder skal genplaceres, er der flere hensyn, der må tilgodeses. Overordnet set handler det dels om at tage vare på gravmindernes bevaring, dels at vise respekt i forhold til gravmindet, dels at gravminderne opstilles på en måde, der passer til de omgivelser de indgår i på kirkegården, og endelig at placeringen får karakter af en præsentation og ikke en opmagasinering.

I forbindelse med opstillingen skal der tages vare på, at gravminderne placeres, som det oprindeligt var hensigten. Det vil bl.a. sige, at lodrette gravminder placeres lodret, liggende sten placeres liggende og sten, der oprindeligt har haft en sokkel, skal genplaceres på sokkel. Endvidere bør gravminderne så vidt muligt orienteres, som de oprindeligt har været, hvilket almindeligvis er mod øst. Og endelig må man følge de museale forskrifter for, hvordan forskellige typer gravminder bedst bevares. Det bemærkes, at ikke alle de her viste eksempler fuldt ud opfylder disse betingelser.

Eksemplerne på genplacering af bevaringsværdige gravminder, samler sig her i to kategorier: Gravminderne kan placeres i en flade af græs, eller de kan placeres på ledige gravsteder, forudsat altså at der er plads nok på kirkegården. Et gennemgående træk i eksemplerne er, at de er placeret i mindre

Ligsten smukt indrammet af lave takshække, der giver sammenhæng mellem stenene. Enkel placering op mod et hjørne af kirken. Bregnet Kirkegård, Århus Stift. Foto: Mette Fauerskov.

Høje og slanke gravminder placeret i en harmonisk sammenhæng mellem store træer perspektiverer landskabsudsigten. Elsted Kirkegård, Århus Stift. Foto: Mette Fauerskov.

Gravminder der er placeret på ledige gravsteder spredt på Sneum Kirkegård. Gravminderne står i frodige bundplantninger af bl.a. vedbend og vinca, der binder de forskelligartede gravminder sammen. Gravminderne står i det miljø, de er skabt til, og indgår dermed på en naturlig måde i kirkegårdens mosaik af forskellige gravsteder. Ribe Stift. Foto: Mette Fauerskov.

Ved nordsiden af Malling Kirke er de bevaringsværdige gravminder placeret østvendt. Store, gamle gravsteder er reduceret i størrelsen og de gamle ryghække danner nu baggrund for stenene, der er placeret i frodige bundplantninger. Gravstederne med de bevaringsværdige sten indgår naturligt i sammenhæng med aktive gravsteder, og hele området er bundet sammen af det sammenhængende græstæppe. Århus Stift.
Foto: Mette Fauerskov.

Bevaringsværdige gravminder er placeret helt enkelt indenfor rammerne af en række ledige gravsteder langs kirkegårdens norddige. Stenene er placeret med god indbyrdes afstand, så hver enkelt sten kommer til sin ret. Bedsted Kirkegård, Ribe Stift.
Foto: Mette Fauerskov.

grupper, der føjer sig naturligt ind i sammenhængen uden at udgøre et tyngdepunkt, der dominerer over kirkegårdens primære funktion. Et andet træk er, at de bevaringsværdige gravminder udgør værdige og rolige bidrag til kirkegårdens mangfoldighed, og dermed beriger den stemning, der er med til at muliggøre kirkegårdens funktion som et rum for erindring, refleksion og fordybelse.

Gravminder, der placeres frit og uden beplantning i græs er relativt eksponerede, men eksemplerne her viser, at den fritstående placering kan være i harmoni med stedet, når gravminderne forholder sig til f.eks. kirkebygning, træer eller dige.

Det er oplagt at genplacere gravminder på ledige gravsteder, hvor de kommer til at stå i et miljø, der ligner det, de er skabt til. Med en placering inden for kirkegårdens mosaik af gravsteder opnås en samhörighed og en naturlig ligeværdighed, hvor de bevaringsværdige gravminder ikke bliver fremhævet i forhold til de aktive gravminder. Gravminderne bør placeres i en bunddækkende beplantning, der danner en sammenbindende flade og bidrager til kirkegårdens frodighed.

Svaret på, hvordan de gamle gravminder skal placeres, vil være forskellig fra kirkegård til kirkegård. Opgaven fordrer både indføling og forståelse for den enkelte kirkegårds særpræg, stemninger mv. og sans for at sammenstille de forskelligartede sten.

Gravminderne på Rolsø Kirkegård patinerer, og martagonliljer og beplantning understøtter det rå, naturprægede og poetiske udtryk, der præger kirkegården, hvor der ikke længere anlægges nye gravsteder. Århus Stift. Foto: Anne Marie Møller.

De bevaringsværdige gravminder på Lyderslev Kirkegård er placeret i et par ledige gravroder. Områdets struktur hænger nøje sammen med kirkegårdens gravstedsstruktur, og samtidig giver den frodige bundplantning af bl.a. vedbend, bregner, røde tulipaner og flerstammede træer området en selvstændig karakter og ro. Roskilde Stift. Foto: Mette Fauerskov.

